

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

Шатських Юлія Йосифівна

**АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ОСНОВІ
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

спеціальність 073 «Менеджмент»
освітньо-професійна програма – Менеджмент

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
МЕНзм-21
підпис
Ю.Й. Шатських

Науковий керівник:
доктор філософії,
старший викладач
Ю.І. Микитюк
підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **М. М. Шкільняк**
підпис

ТЕРНОПІЛЬ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	6
1.1. Значення активізації інноваційної діяльності на основі використання інформаційних технологій	6
1.2. Вплив комунікаційних технологій на інноваційну діяльність організації ...	11
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ І КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЧИННИКІВ ...	18
2.1. Методичні основи використання інформаційних технологій в інноваційній діяльності підприємств.....	18
2.2. Формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств.....	24
2.3. Використання сучасних інформаційних технологій при прогнозуванні результатів інноваційної діяльності підприємства.....	33
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3 ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	45
3.1. Підвищення ролі держави в активізації інноваційної діяльності організації	45
3.2. Структурно-логічна модель збалансованої системи регулювання інноваційної діяльності організації.....	51
Висновки до розділу 3	56
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

Актуальність проблеми. Динаміка і масштаби інновацій в сучасних умовах істотно залежать від рівня інформатизації всіх сфер економіки. Сам процес інформатизації висуває все нові вимоги, що розповсюджуються як на область технічного, так і технологічного, телекомунікаційного і організаційного забезпечення діяльності підприємств. З впровадженням інформаційних систем з'являється необхідність і можливість удосконалення організації самого процесу виробничої діяльності підприємств, зростає потреба в технічних і технологічних інноваціях.

Тільки радикальні засоби при впровадженні інноваційних технологій, нових технічних рішень, сучасних виробничих процесів, здатних випускати конкурентоздатні товари, дозволять Україні забезпечити стійкий розвиток і зайняти гідне місце в світовій співпраці. Проте досягнення світової економічної науки ще не знайшли належного застосування в практиці управління вітчизняних підприємств і органів державної влади різних рівнів.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Вагомий внесок в створення теоретичних основ організації інноваційної сфери на промислових підприємствах України внесли вітчизняні учені О.І. Гончар, М.П. Денісенко, В.І. Захарченко, А.О. Касич, П.П. Микитюк, А.Ф. Мельник, М.Т. Пашута, Л.І. Федулова, М.М. Шкільняк, а також зарубіжні дослідники П. Друкер, Ф. Котлер, В. Лундвалл, М. Портер, Р.А. Фатхутдінов, І. Шумпетер.

Саме результати їх досліджень створили умови для зародження принципово нової інформаційної економіки і стали основою для розширення кругозору в проблемах інноваційної діяльності на підприємствах. Проте в роботах перерахованих учених не формулювалися і не вирішувалися завдання розробки механізмів підвищення інноваційної активності підприємств, які на сучасному етапі суспільного розвитку є одними з найважливіших.

Мета кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо активізації інноваційної діяльності організації на основі використання інформаційних технологій.

Реалізація даної мети дослідження зумовила необхідність постановки і вирішення наступних **завдань**:

проаналізувати значення активізації інноваційної діяльності на основі використання інформаційних технологій;

– висвітлити вплив комунікаційних технологій на інноваційну діяльність організації;

– розробити методичні основи використання інформаційних технологій в інноваційній діяльності підприємств;

– охарактеризувати формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств;

– діагностувати використання сучасних інформаційних технологій при прогнозуванні результатів інноваційної діяльності підприємства;

– дати оцінку підвищенню ролі держави в активізації інноваційної діяльності організації;

– надати рекомендації щодо удосконалення структурно-логічній моделі збалансованої системи регулювання інноваційної діяльності організації.

Об'єктом дослідження є процеси активізації інноваційної діяльності організації на основі використання інформаційних технологій.

Предметом дослідження є механізм впливу інформаційних технологій на інноваційну діяльність організації.

Методи дослідження. При розробці і обґрунтуванні поставлених завдань використовувалися загальнонаукові методи досліджень: системного аналізу і синтезу – при дослідженні і формуванні концептуальних положень теорії інноваційної діяльності; порівняльного аналізу – при вивченні рівня інноваційної активності країни; теорії імовірності – при побудові узагальненого критерію інноваційної активності підприємств на основі інтегрованих оцінок чинників

різної природи; економіко-математичного моделювання – при узгодженні нетотожних інтересів організаторів інноваційних проектів і постачальників послуг; експертної оцінки і системного аналізу – при розгляді підходів до управління інноваційним розвитком; логічного узагальнення і програмно-цільового планування – при розробці організаційно-економічних механізмів впровадження інновацій; теорії штучного інтелекту – при організації модульно-мережових підприємств.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розвитку теоретичних основ і розробці науково-практичних рекомендацій активізації інноваційної діяльності організації на основі використання інформаційних технологій.

Практична значущість дослідження. Основні висновки і рекомендації дають можливість визначити шляхи активізації використання нових технологій і забезпечити їх конкретний вплив на ефективність діяльності підприємства.

Апробація результатів. «За результатами дослідження опубліковано тези доповідей на тему «Управління інвестиційно-інвестиційними процесами та ризиками на підприємстві» у збірнику IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів» (Тернопіль, ЗУНУ, 2023)» [24].

Структура і обсяг роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, включаючи 5 таблиць, 4 рисунки. Список використаних джерел містить 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Значення активізації інноваційної діяльності на основі використання інформаційних технологій

Аналіз показників інноваційної активності показав, що США, Японія, Німеччина, Великобританія і Франція відрізняються високими витратами на науку: на їх частку доводиться близько 80 % світових витрат. Найбільш ефективна наука в Швеції і Швейцарії. Найбільш фундаментальна в Німеччині, Франції і Ізраїлі, де витрати на теоретичні дослідження перевищують 20 % всіх витрат на НІОКР. Південна Корея відрізняється тим, що частка приватного капіталу в науці тут найбільша в світі – 82 %.

У міжнародних господарських зв'язках Україна зберігає функції постачальника сировини і ринку збуту для країн Сходу. Технологічний розвиток вітчизняної промисловості значною мірою залежить від інтелектуальної продукції інших країн. Устаткування, машини, технологічний досвід і елементи «ноу-хау» в основному купують у розвиненіших держав. Країна, виробництво якої спирається в основному на імпортовану техніку і технологію, незмінно опиняється в залежному стані від промислово розвинених держав [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Україна зацікавлена в міжнародній інноваційній діяльності, в доступі до новітніх технологій, в сумісних інноваційних проектах, в просуванні своїх розробок на світовий ринок наукоємкої продукції, оскільки рівень її інноваційно-технологічного розвитку значно відстає від країн Європейського Союзу і США, що видно з табл. 1.1 [46].

Таблиця 1.1

Рейтинг країн по індексу технологічного рівня

Країна	Рейтинг	Оцінка	Країна	Рейтинг	Оцінка
США	1	6,24	Болгарія	59	3,82
Тайвань	2	6,04	Китай	62	3,72
Естонія	15	5,01	Шрі-Ланка	81	3,17
Словаччина	28	4,67	Боснія і Герцеговина	82	3,15
Угорщина	29	4,66	Україна	83	3,15
Литва	33	4,51	Танзанія	84	3,12

Примітка. Складено на основі [28]

Західні країни не зацікавлені у продажу або передачі нашій країні новітніх технологій, які можуть сприяти створенню для них конкурентів. Реклама і більшість пропозицій інвесторів розвинених країн орієнтовані на технології вчорашнього дня. У інфраструктурі інноваційної діяльності в Україні українською недостатньо підприємств і організацій, які б володіли інформацією про новітні технології розвинених країн, консультували б, забезпечували б правове обслуговування споживачів інноваційної інформації.

Рівень інноваційної активності країни визначається необхідною базою знань і механізмами реалізації наявного інтелектуального потенціалу. Головну роль в підвищенні інноваційної активності підприємств грають вибір і реалізація відповідної стратегії інноваційного розвитку, а також ступінь забезпечення ресурсами. Не дивлячись на оптимістичні оцінки, база знань для інновацій в нашій країні в основному застаріла.

Головним чинником інноваційної діяльності підприємств є кінцевий результат – економічна ефективність. Виконаний автором розрахунок динаміки економічної ефективності інноваційної діяльності представлений в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Економічна ефективність інноваційної діяльності в Україні

Найменування показника	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Загальний обсяг реалізованої				365,1	461,1

промислової продукції, млрд. грн.	131,8	230,4	324,1		
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн., зокрема:	12148,3	12882,1	18784,0	24995,4	30892,7
- принципово новою;	3813,6	5640,9	9542,3	10755,4	18194,9
- поставлено на експорт.	3023,6	4776,2	7984,4	12494,8	12797,0
Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн. грн.	1760,1	3059,8	4534,6	5751,6	6160,0
Прибуток, млн. грн.	10388,1	9822,3	14249,4	16179,6	24732,7
Прибуток на 1 грн. витрат, грн.	5,9	3,2	3,1	2,9	4,02
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції %	9,21	5,59	6,09	6,85	6,70
Питома вага реалізованої інноваційної продукції за межі України в загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції %	24	37	42	49	41

Примітка. Складено на основі [27]

При розрахунку економічної ефективності інноваційної діяльності в Україні автор зіткнувся з поряд технічних труднощів. Статистичні дані Держкомстату України щорічно публікують такі показники інноваційної діяльності як дослідження, розробки, придбання нових технологій, машин, устаткування, витрат на маркетинг і рекламу, проте такі важливі показники, як випуск і реалізація інноваційної продукції як кінцевий результат інноваційної діяльності в них не наводиться.

Разом з тим відшукати і обробити подібну інформацію можна в опублікованих таблицях цих документів, де приведені дані про впровадження інновацій в технологічних процесах, при виробництві нових видів продукції на промислових підприємствах, а також дані про кількість промислових підприємств, які реалізовували інноваційну продукцію і обсягах цієї продукції, відвантаженої за межі України.

Оцінку результативності інноваційної діяльності в економіці України можна виконати, користуючись показниками питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції і питомої ваги обсягів реалізованої інноваційної продукції за межі України в загальному обсязі

реалізованої інноваційної продукції. Цей показник визначався як приватне від ділення інноваційної продукції, поставленої на експорт, на загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції.

Отриманий прибуток визначався як різниця обсягу реалізованої продукції і обсягу витрат на інноваційну діяльність. Прибуток на одну гривню витрат визначався як приватне від ділення отриманого прибутку на обсяг витрат на інноваційну діяльність. Як випливає з таблиці, отриманий прибуток від результатів інноваційної діяльності з кожним роком неухильно росте. Проте при цьому темпи зростання прибутку складають 1,2 рази, а темпи зростання витрат 1,5 рази. Це свідчить про порівняно низьку ефективність інноваційної діяльності в Україні. Подібна негативна динаміка є видимою і при спостереженні хронологічної зміни такого показника інноваційної активності, як питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції. Позитивна динаміка зростання такого показника інноваційної активності як питома вага реалізованої інноваційної продукції за межі України в загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції свідчить про затребуваність вітчизняних інноваційних розробок, що знаходиться в прямій відповідності з обсягами реалізованої інноваційної продукції, поставленої на експорт.

У роботі виконаний аналіз цих показників і запропоновані способи їх поліпшення. Експерти Європейського економічного співтовариства відзначають, що останніми роками намітилася тенденція відставання країн ЄС від США і Японії в рівні інноваційної активності.

Найбільш важливі переваги цих країн перед країнами ЄС в інноваційній сфері наступні: активний імпорт наукових результатів; висока частка учених і інженерів в активній частині населення; постійна координація досліджень у військовій сфері; тісна співпраця університетів і інноваційних компаній; розвинена система забезпечення високотехнологічних компаній стартовим

капіталом; заохочення позовних капіталовкладень і підприємницької ініціативи; низька вартість ліцензування і патентування об'єктів інтелектуальної власності;

- спрощена система реєстрації компаній і незначна кількість обмежень при їх створенні.

На основі моніторингу, результати якого представлені на рис. 1.5. і рис. 1.6., обкреслені основні проблеми і чинники, стримуючі інноваційну активність.

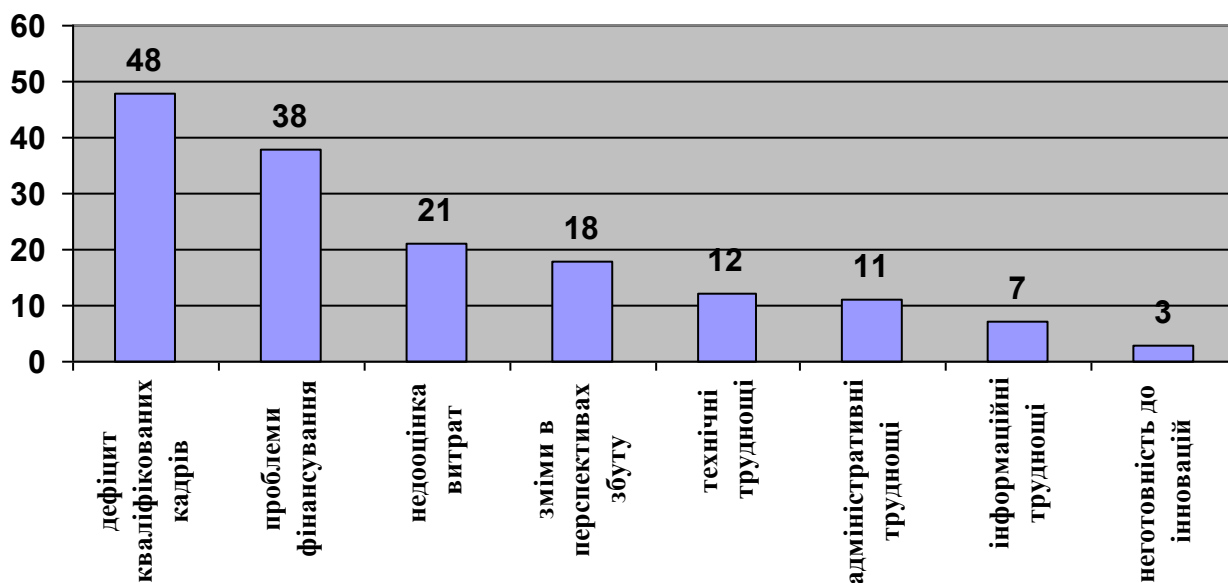

Рис.1.5. Проблеми інноваційної активності, виявлені в результаті моніторингу

Примітка. Складено автором на основі [50]

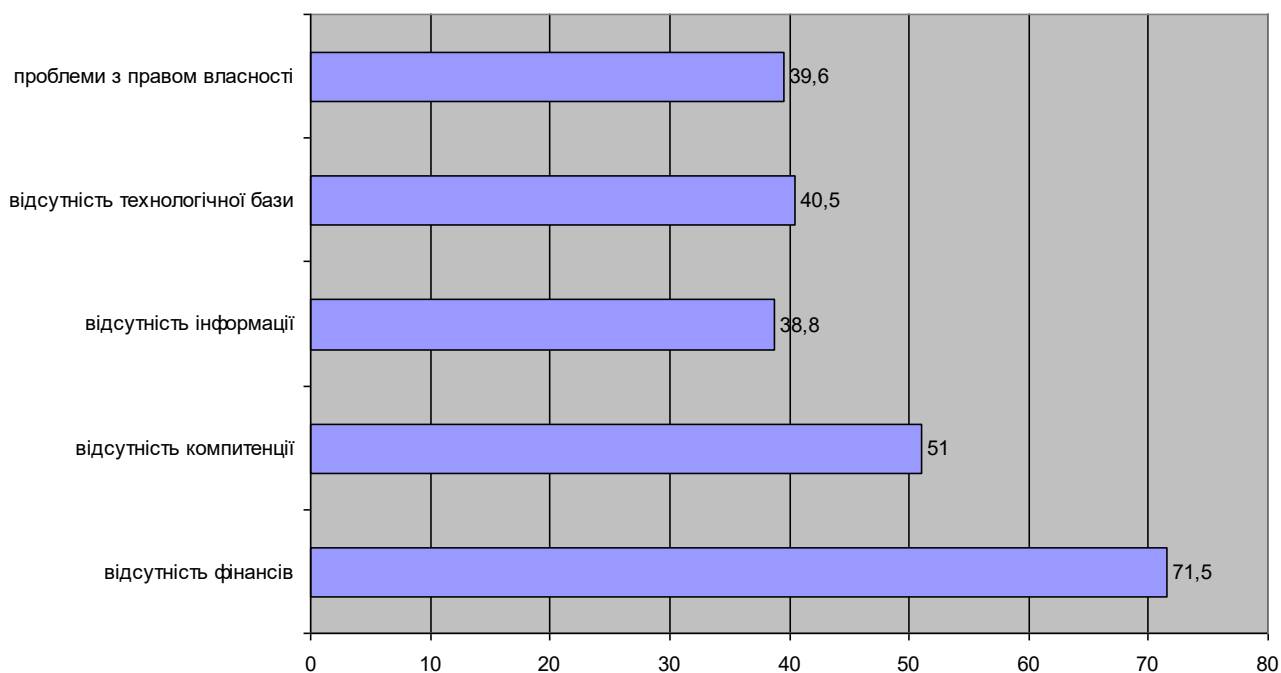

Рис.1.6. Основні фактори, які стримують інноваційну діяльність

Примітка. Складено автором на основі [54]

Значно стримує інвестування інноваційних проектів відсутність загальноукраїнської інформаційної системи, що накопичує дані про дослідження, що проводяться, завершені проекти, а також комерційне використання ідей. Зараз робляться лише розрізнені зусилля: приватні інвестиційні банки і компанії намагаються створити власні системи, що забезпечують їх інформацією про інноваційні можливості країни.

1.2. Вплив комунікаційних технологій на інноваційну діяльність організації

В умовах глобалізації світової економіки, найважливішого значення набуває успішна інтеграція України з міжнародною економічною співдружністю. Виходячи з цього, для органів державної статистики одним з основних завдань є максимально можлива адаптація національної статистики до міжнародних стандартів.

Джерела інформації, що діють, про інноваційну діяльність не повною мірою пристосовані до функціонування в умовах сучасної ринкової економіки. Отримані результати не завжди відповідають потребам споживачів, не дають можливості об'єктивно обґрунтовувати свої орієнтири для розвитку національної моделі інноваційного розвитку України.

В Україні ці питання вимагають подальшого практичного і методичного удосконалення з урахуванням специфічних умов розвитку інноваційної діяльності. Перш за все, це стосується подальшого обсягу статистичним спостереженням більшої кількості видів економічної діяльності.

В умовах ринкової трансформації економіки спостерігаються факти переоцінки значущості капіталу як чинника виробництва. У розвинених країнах при фінансуванні інноваційних проектів наявність або відсутність стартового капіталу не має особливого значення. Поворотність засобів і прибутковість проекту – головні критерії для його старту. В Україні ж надається дуже велике значення капіталу, що сформувався, при інвестиційних операціях.

На макроекономічному рівні слідувало б активніше мобілізувати джерела накопичення і інвестування розширеного відтворення, обумовлені не стільки заощадженнями, скільки реальним використанням виробничих потужностей, незайнятих працездатних громадян, інтелектуального потенціалу, механізмів державного регулювання економіки.

Глобальна неоекономічна революція, що відбувається в світі, головною домінантою свого розвитку проголошує інтелектуальний капітал, під яким розуміють запас знань, навиків, здоров'я, мотивації і тому подібне, здатний впродовж певного часу створювати продукт і дохід.

Розвиток інтеграційних процесів в світовій економіці, глобалізація ринків товарів, уніфікація потреб покупців, в різних країнах світу створюють можливості для масової інтернаціоналізації підприємницької сфери.

Ефективність діяльності промислових підприємств і підприємств, що надають послуги, напряму залежить від результативності пошуку і оперативності

обробки інформації, що поступає від підприємств, організацій, посередників, покупців, продавців, торгових мереж, ринків, бірж, банків, урядів.

Аналіз готовності 60 провідних країн світу до пошуку і обробки інформації, використання телекомунікаційних мереж, інформаційних технологій, систем управління, віртуальних магазинів, електронної пошти і інших інструментів комунікаційної інфраструктури показує, що рейтинг України в цьому напрямі не дуже високий. Україна займає 49 місце з 60. Рейтинг країн світу визначається за наступними показниками: рівня розвитку комунікаційної інфраструктури; бізнес-середовищі; готовності підприємств і споживачів; політиці; соціально-культурному середовищу; допоміжним службам. Провідні позиції в світі по готовності використання комунікаційною інфраструктурою і веденню електронного підприємництва займають такі країни: Великобританія, Швейцарія, США, Німеччина, Франція, Іспанія, Італія, Фінляндія. Ці ж країни займають провідні позиції і в рівні життя населення, в підтримці високого рівня якого не останню роль грають комунікаційні технології. Світовий досвід показує, що розвиток комунікаційних технологій і їх вплив на ефективність діяльності промисловості знаходиться в прямій залежності від числа користувачів мережі Інтернет.

Комунікаційні технології дають можливість отримання оперативної інформації про кон'юнктуру ринку, збільшення обсягу продажів на нових ринках, придбанні нових партнерів на вітчизняному і іноземних ринках, своєчасному ухваленні рішень про розробку і виробництво нових товарів, виводі їх на ринок, знятті з виробництва і ринку застарілих товарів.

У промислово розвинених країнах створені цілісні національні інноваційні системи з новою макроекономічною моделлю інноваційного розвитку. Якщо чинниками, що забезпечують економічне зростання, були капітал і заощадження, що формують інвестиції, то в національній інноваційній економіці до них додаються досягнення науково-технічного прогресу і орієнтири економічного розвитку. У поняття капіталу входить інформаційна складова способу

виробництва. Ігнорування вимог комп'ютерно-інформаційного етапу розвитку економіки, прогресивних систем освіти, відсутність державної підтримки фундаментальних і прикладних досліджень, розвиток витратного виробництва під егідою протекціонізму приводить до негативних наслідків, пов'язаних з витоком капіталу з країни в таких формах як нелегальний відтік фінансових ресурсів, «відтік мізків», еміграція робочої сили і так далі. Тому на Україні немає шляху альтернативного формування національної інноваційної системи.

Активізація інноваційної діяльності обумовлена не тільки напрямом розвитку економіки, але і загальносвітовою тенденцією скорочення часу від відкриття або винаходу інновацій до її практичної реалізації.

Результатом використання інтелектуального капіталу є відкриття, винаходи, розробки, наукові звіти і доповіді, науково-конструкторські розробки, ноу-хау.

Основним чинником спаду економіки України був людський чинник, як у вигляді політичних, так і у вигляді організаційно-управлінських помилок. Несприятливий розподіл політичних сил, політичні і організаційно-управлінські помилки викликали зниження виробничого потенціалу: скорочення числа зайнятих в економічній сфері, незатребуваність наукового і освітнього капіталу і, як наслідок, недозавантаженість наявного фізичного капіталу.

Падіння всіх основних показників інноваційної діяльності в Україні обумовлене певною низкою чинників. Це перш за все вкрай низька частка бюджетних витрат на наукові дослідження і випуск інноваційної продукції в загальному обсязі виробництва. Досяг критично небезпечного стану питома вага продукції тих галузей, від яких більшою мірою залежить інноваційний прогрес: електронній промисловості, приладобудуванні, виробництва контрольно-вимірювальної апаратури і так далі. До цього слід додати низьку платоспроможність підприємств, не здатних самостійно фінансувати прикладні дослідження і розробки. Це є причиною різкого зниження творчої активності винахідників і раціоналізаторів, і постійного зменшення чисельності кадрів вищої

кваліфікації. Гальмує розвиток інноваційної активності підприємств і факт, що заробітна плата у сфері науки нижче середньої по країні.

Конкуренція відбувається не тільки на внутрішньому, але і на світових ринках, на яких продукція вітчизняних виробників повинна знайти гідне місце. При аналізі вітчизняного експорту видно, що в нім домінує сировина, а для оброблених виробів, необхідно корінним чином поліпшити їх якість і знайти сегменти на світових ринках.

Резерви зростання товарообігу із зовнішнім світом на старій існуючій основі фактично вичерпані. Місце України на світових ринках в майбутньому в першу чергу залежатиме від того, наскільки ефективно вирішуватимуться в найближчі десятиліття питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на основі інновацій.

Вітчизняні компанії мають значні внутрішні резерви для того, щоб подолати перешкоди на національному і міжнародному рівнях і перейти в розряд експортерів товарів і послуг. Головний резерв – це знання і навички вищих управлінських кадрів, а також досить високий освітній рівень населення.

Інформаційне забезпечення, як регуляторний чинник забезпечення інновацій, зменшує кількість матеріальних елементів, використовуваних у виробничих процесах (сировини, машин, електроенергії) і підвищує споживчу вартість виробленої продукції. При цьому підвищується наукоємність виробничих процесів, а продуктивність праці визначається обсягом суспільної інформації, здатністю її використання і умінням створювати нову інформацію. Таким чином, об'єктом дослідження інформаційної економіки стають інформація і знання, а предметом – сама економіка інформації, тобто сфера діяльності юридичних і фізичних осіб, направлена на задоволення їх інформаційних потреб. При її вивченні використовуються економіко-кібернетичні методи: імітаційне моделювання, математичне, системний і синергетичний аналіз, декомпозиція, композиція і так далі.

Інноваційний процес охоплює весь комплекс відносин від розробки ідеї і технології до виробництва, обміну і споживання кінцевого результату або продукції, тобто до його комерціалізації. Однією з складових інноваційної політики є політика у сфері прав інтелектуальної власності. Під інтелектуальною власністю мається на увазі закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Держава, яка вибрала інноваційну модель розвитку на основі використання результатів інтелектуальної власності повинна мати міцні контакти зі світовою науковою спільнотою, включатися в світовий технологічний ринок, знаходити в ньому своє місце і цілеспрямовано його освоювати, постійно переносючи центр тяжіння з сировинних на високотехнологічні ринки. Основним ресурсом нової економіки на сучасному етапі є знання як специфічний ресурс. У зв'язку з прискоренням темпів розвитку технологій, доступність знань стає найважливішою умовою для участі країни в глобальній конкуренції. Нові технології покликані позитивно впливати на економіку країни, незалежно від рівня її розвитку. Успіх країни в досягненні конкурентних переваг на світовому ринку залежить від здатності адаптувати свій потенціал у сфері створення, використання і розповсюдження знань до потреб економіки.

Модель інноваційного розвитку трансформується в концепцію економіки, орієнтованої на знання, оскільки науково-технологічна інновація виступає лише як фінальний результат широкого сектора соціально-економічних чинників, багато хто з яких формується далеко за межами виробництва, де здійснюється впровадження інновацій.

Створенню в Україні ефективної системи охорони інтелектуальної власності перешкоджає, перш за все, недосконалість правової системи держави: законодавчої бази, системи забезпечення виконання законів, організації спеціалізованої патентної діяльності. Особливою проблемою сьогодні є розробка

інформаційно-комутаційного сектора, оскільки від його розвитку значною мірою залежать темпи зростання процесів інноваційної діяльності.

Використання в практичній діяльності продуктів інтелектуальної власності зменшує обсяги виробничих витрат, підвищує рівень продуктивності праці, якість продукції і знижує її собівартість, ніж у свою чергу підвищує рівень рентабельності виробництва і його конкурентоспроможності в сучасних ринкових умовах господарювання.

На основі розкриття причин і чинників низької інноваційної активності запропоновані рекомендації по їх усуненню: використання нової техніки і сучасних технологій, модернізація устаткування, стимулювання експорту товарів і напівфабрикатів з високим рівнем переробки, цільова спрямованість інвестицій на розвиток наукоємних виробництв.

Висновки до розділу 1

1. Однією з найважливіших ознак сучасної економіки найбільш розвинених країн є її сприйнятливість до інновацій, які грають роль найважливішого чинника економічного зростання. Особливістю нової економіки знань є збільшення частки інтелектуальних послуг, пов'язаних з наданням інформації і трансформацією наукових розробок, заснованих на інформаційно-комунікаційних технологіях. Об'єктом дослідження інформаційної економіки стають інформація і знання, а предметом – сфера діяльності юридичних і фізичних осіб, що беруть участь у виробничому процесі.

2. Для України питання розвитку інтелектуального капіталу стає особливо гострим. Вітчизняні компанії мають значні внутрішні резерви для того, щоб подолати перешкоди на національному і міжнародному рівнях і перейти в розряд експортерів товарів і послуг. Головний резерв – це знання і навички вищих управлінських кадрів, а також досить високий освітній рівень населення. При переході на інноваційну модель розвитку економіки необхідно забезпечити умови для створення наукоємного ринку по виробництву конкурентоздатної продукції.

Замість різкого використання сировини і природних ресурсів потрібне використання нових знань, що у свою чергу неможливе без залучення інформаційних технологій.

3. Україна повинна реалізувати свої потенційні переваги для того, щоб шляхом впровадження інформаційних технологій зайняти гідне місце на світовому ринку. Це повинен бути процес, яким необхідно цілеспрямовано і ефективно керувати, не покладаючись лише на дію ринкових регуляторів.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ І КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЧИННИКІВ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Методичні основи використання інформаційних технологій в інноваційній діяльності підприємств

У сучасних умовах розвитку економіки конкурентна боротьба йде не тільки за володіння капітальними ресурсами і матеріальними цінностями, але і за здібностями до розробки і впровадження інновацій. У всьому світі економічне зростання все більше визначається тією часткою продукції і устаткування, яка містить прогресивні знання і сучасні рішення. Якість і темпи зростання такого розвитку багато в чому визначаються використанням інформаційних технологій.

Основним методичним принципом впровадження інновацій є розгляд економічного розвитку на базі зростання і вдосконалення продуктивних сил, головним ресурсом якого є інформація і знання.

Інформаційний сектор економіки виходить на перше місце по числу зайнятих в ньому працівників. Формування активної інноваційної політики є першочерговим завданням. Найбільшим пріоритетом національних економічних стратегій є виробництво і споживання знань, тому дослідження методичних принципів використання інформаційних технологій в інноваційній діяльності робить розгляд подібних питань особливо актуальним.

Аналіз публікацій з вказаної проблеми показує, що традиційна схема «наука – знання – техніка – виробництво» не завжди достатньо повно описує всю сукупність економічних відносин [Помилка! Джерело посилання не знайдено., 25, 44]. Початкові етапи цього циклу завжди є ризикованими, оскільки фундаментальна наука і бізнес мають різні цілі. У науковій практиці негативний результат в окремих випадках цінується ніяк не менше, ніж позитивний. З

ринкової точки зору це неприпустимо, оскільки ринок приймає лише той результат, який можна виразити в додатковому прибутку. Функції отримання прибутку – це функції підприємців і бізнесменів. Держава, таким чином, бере на себе комерційний ризик фінансування роботи, що не має комерційної цінності. Разом з тим, успішні інноваційні проекти, що дають високу віддачу, різко компенсують витрати на ефективні дослідження. Таке своєрідне хеджування є основою фінансування державою наукової діяльності. Пошук компромісів інноваційної економіки неможливий без використання інформаційних систем і технологій.

Інформаційна модель інноваційної економіки розроблена слабо. Причинами цього є недостатньо чітко відпрацьований статистичний апарат, оскільки необхідні дані або відсутні, або мають випадковий характер.

Зовнішній прояв інформаційного суспільства – це насичення всіх сфер його життєдіяльності інформаційними продуктами і комп'ютерно-телекомунікаційними інформаційними технологіями. Тому однією з актуальних проблем сучасного етапу розвитку економіки України є розкриття внутрішньої суті інформації як глобального інноваційного процесу.

Завдяки швидкому розповсюдженню досягнень науково-технічного прогресу інформаційне суспільство перетворюється на суспільство інноваційного розвитку [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. При цьому відбуваються відповідні зміни в організаційно-економічних механізмах управління і господарювання, набувають нового сенсу соціально-економічні поняття, з'являються нові напрями економічних наук. Особливо це стосується інформації як основного ресурсу економічних процесів і відтворення засобів виробництва.

Інформація як економічна категорія вимагає своєї ніші дослідження і використання. Використання в практичній діяльності продуктів інтелектуальної власності зменшує обсяги виробничих витрат, підвищує продуктивність продукції, знижує її собівартість, що у свою чергу підвищує рівень рентабельності виробництва і його конкурентоспроможність [25].

Між суспільством і його економічною системою існують генетичні, структурні і функціональні зв'язки [Помилка! Джерело посилання не знайдено.].

Використовуючи діалектичний метод, інформаційна економіка є як невід'ємна частина сучасного суспільства, в якому експоненціально зростаючі потоки інформації не тільки забезпечують вдосконалення способів виробництва, але і впливають на всі компоненти економічних систем. Структурні елементи і властивості інформаційної економіки, що ініціюють, узагальнені автором з аналізу численних джерел з цієї проблеми, представлені на рис. 2.1. Відмічені загальні риси, що ініціюють її розвиток: глобальний характер, орієнтація на знання, швидке зростання науково-технічного прогресу і його інноваційна природа, зміни в суспільному і індивідуальному споживанні, відносини виробників і споживачів, творчий інтелектуальний характер праці.

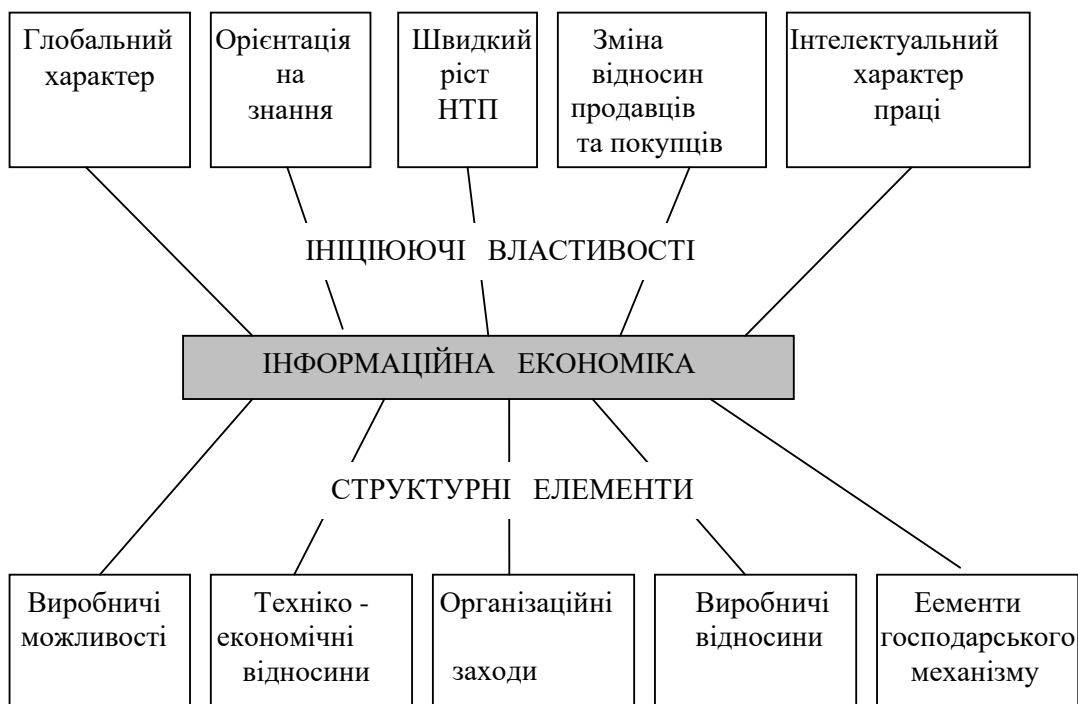

Рис.2.1. Структурні елементи і ініціюючі властивості утворення інформаційної економіки

Примітка. Складено автором на основі [25]

Включення продуктивних сил, обумовлено тим, що вони кардинально змінюють матеріально-технічну базу виробництва за допомогою таких інноваційних елементів, як механізація, автоматизація, ресурсозберігання, освоєння нових технологій. Тут знання отримують матеріальне втілення в інтелектуальний капітал і стають важливим економічним ресурсом.

Техніко-економічні відносини спільно з продуктивними силами формують при використанні інформаційних і мережевих технологій нові технологічні способи виробництва.

Включення організаційно-економічних заходів пояснюється новими формами організаційної діяльності, що полягають у використанні інформаційних технологій і їх дистанційному обміні. Це знижує виробничі витрати, сприяє глобалізації і становленню світової економіки, зростанню зайнятості і посиленню позицій індивідуальних підприємців і малих інноваційних виробництв.

У інформаційній економіці виділяють дві її основні категорії: інформацію, як ресурс і інформатизацію, як обов'язкову умову становлення і розвитку нової системи господарювання.

Інформатизація сприяє просуванню товарів, як на внутрішній ринок, так і на світовий, і в той же час забезпечує швидке ознайомлення з аналогічним товаром конкурентів. Вона виступає як атрибут об'єкту або явища, який після комп'ютерної обробки може набувати текстових форм або чисел. Будучи освоєною користувачем, інформація стає знанням. Із збільшенням обсягів інформації збільшується обсяг знань, що матеріалізуються у вигляді виробничих інновацій, що пояснює іншу назву інформаційної економіки – економіка знань.

Інформаційна економіка з одного боку інтегрує різні дослідницькі технології, а з іншого – сприяє зародженню нових теорій і технологій в інших галузях науки, використовуючи інструментарій інтелектуальної діяльності – комп'ютерні засоби. Оскільки з розвитком нової економічної системи суспільства пов'язаний подальший розвиток науки і техніки, то для вивчення інформаційної економіки і прогнозування основних процесів необхідно залучати методи і технології,

нетрадиційні для економічних теорій. Ці методи можуть або використовуватися в суміжних наукових напрямках, або, використовуючись на стику наук, створювати нові знання.

Рис.2.3. Економічна сутність і основні ознаки інформаційної економіки

Примітка. Складено автором на основі [36]

Світовий досвід показує, що подальший економічний розвиток країн шляхом оптимізації бізнес-процесів і підвищення рівня їх механізації і автоматизації не приносить істотних економічних змін, і лише інформація і знання є основою якісно нового прояву виробничих відносин, рушійною силою суспільства в цілому. Інформація і кінцева продукція її переробки стають основою придбання знань, які управляють виробництвом і є стратегічним ресурсом економічного розвитку.

Розгляд інформаційної економіки як економічної системи суспільства дозволяє побачити якісні особливості кожної компоненти даної системи і

виділити категорійний апарат, що дозволяє формулювати гіпотези подальших законів її розвитку.

Інформація, отримана з глобальної мережі і інших інтегрованих джерел, здатна привести до відносно невеликої корекції поведінки окремих людей, але і разом з тим, до більш істотніших і значніших змін ситуації на ринку із-за масовості реципієнтів. Раніше суспільство не стикалося з такою реактивністю ринку. Зазвичай зміни стосувалися якого-небудь локального географічного виділеного сегменту, розміри якого були пов'язані з вельми обмеженим доступом до інформації його учасників. Тепер невеликі зміни в структурі попиту, помножені на гігантське число учасників ринку, здатні помітно змінити кон'юнктуру і макропараметри ринку.

Основними каналами збуту є дистриб'юторські компанії, а також продаж безпосередньо на покупця. Основні методи продажу - через мережу пов'язаних дистриб'юторських та дилерських компаній переважно за договорами комісії: легкові та вантажні автомобілі - оптова торгівля, автобуси - оптова та роздрібна торгівля, тролейбуси - роздрібна торгівля. Товариство здійснює свою діяльність в галузі автомобілебудування, яка є матеріало-, енерго-, праце-, фінансово-затратною галуззю. Для її розвитку необхідна постійна модернізація обладнання, оновлення виробництва, розширення номенклатури продукції, впровадження нових, прогресивних технологій, внесення значних капіталовкладень.

Для виготовлення продукції використовує комплектуючі та матеріали, які отримує на договірній основі від різних організацій по договірним цінам, ціни постійно зростають. Постачальники за основними видами комплектуючих та матеріалів, що займають більше 10 відсотків в загальному обсязі постачання Залежність від постачальників залишається суттєвим фактором ризику для Коломийського заводу сільськогосподарських машин (ВАТ «Коломиясільмаш»). Вплив цього фактору зменшується за рахунок наявності довгострокових контрактів з основними контрагентами.

2.2. Формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств

Успішний розвиток інноваційного процесу вимагає з боку держави здійснення спеціальної інноваційної політики, покликаної створити необхідні умови для інноваційної діяльності, орієнтованої на розвиток інтелектуальної сфери, високотехнічних галузей промисловості, підвищення конкурентоспроможності і експорту вітчизняної продукції.

Стратегія переходу до сучасних ринкових відносин вимагає глибокого теоретичного аналізу основних закономірностей функціонування економіки України. Проблема обґрунтування місця і ролі держави є основною у вирішенні найбільш загальної проблеми – формування соціально орієнтованої ринкової економіки. Державне регулювання економічних систем настійно вимагає проведення теоретичних і економічних досліджень по обґрунтуванню необхідності створення системи державного регулювання інноваційною діяльністю.

У економічній літературі існує декілька концепцій державного регулювання економіки. Основними і найбільш поширеними з них є: теорія недосконалості ринку, теорія суспільного інтересу, теорія галузевого інтересу. Їх суть полягає в тому, що вільний ринок породжує множина соціально несприятливих результатів, тому кожна з названих концепцій має позитивні і негативні сторони, які проявляють себе в механізмі регулювання економіки.

До невирішених завдань відносяться визначення основних напрямів впливу держави на розвиток інноваційної економіки України, узгодження їх з правилами, нормами і досвідом індустріально розвинених країн.

Розкриття економічних функцій держави в умовах вільного і регульованого ринків і виявлення їх специфіки в перехідній економіці України є актуальним завданням.

Ринковий механізм самостійно не забезпечує макроекономічної рівноваги між інвестиційним попитом і пропозицією заощаджень. Цю роль виконує держава. Коли є надлишок попиту на інвестиції і не вистачає заощаджень, держава повинна взяти на себе стимулювання пропозицій на розвиток виробництва і навпаки, якщо в економіці країни спостерігається високий рівень заощаджень, а попит недостатній, державу здійснює регулювання у зворотний бік, прагнучи не допустити скорочення виробництва. До основних напрямів економічної діяльності держави в перехідній період до ринкових відносин в Україні, слід також віднести забезпечення нормальних умов роботи ринкового механізму, демонополізацію економіки, стабілізацію грошової політики, розробку і виконання господарського законодавства – правової основи підприємництва і оподаткування.

В умовах переходу до ринкових відносин в Україні змінюються акценти діяльності держави, і що визначає вже стає ринкова система. Вона формує вимоги до функцій державного регулювання економіки і виключає руйнування ринкових зв'язків. Вважається неприпустимим директивне планування і адміністративний контроль над цінами, але разом з тим держава, спираючись на економічні методи управління, прагне не допустити безконтрольне інфляційне зростання цін.

Економічні і адміністративні методи взаємозв'язані і протилежні. Адміністративні методи придушення економічної свободи виправдані, якщо вони використовуються в тих випадках, коли максимальна свобода одних обертається важкими втратами інших. Максимальні межі втручання держави в економіку визначаються перерозподілом доходів, забезпеченням деякого рівня зайнятості, протидією монополізму і інфляції, розвитком фундаментальних досліджень, проведенням регіональної політики і реалізацією національних інтересів в світовій економіці.

Певний науковий інтерес представляє узагальнення міжнародного досвіду господарського регулювання і оцінка його застосовності в Україні.

Серед моделей господарського регулювання розрізняють американську ліберальну модель, засновану на максимальному рівні самозабезпечення і самофінансування з низьким рівнем бюджетної централізації національного продукту (25-30%); німецьку, направлену на усунення перешкод для конкуренції, стимулювання малого і середнього бізнесів, зростання зайнятості і продуктивності праці, в ній рівень бюджетної централізації національного продукту складає 45-55%; західноєвропейську, використовувану у Великобританії, Франції, Австрії, Італії і направлену на підвищення ролі державного сектора економіки і що має помірний рівень бюджетної централізації 35-45%; шведську або скандинавську модель регулювання, направлену на забезпечення максимально сприятливих умов для суспільно корисної активності з розвиненою соціальною сферою і високим рівнем бюджетної централізації національного продукту приблизно 60%. Японська модель регулювання передбачає достатньо високий рівень керованості господарювання, створення сприятливих умов для розвитку приватного сектора економіки, повне державне фінансування інноваційної діяльності, помірний рівень бюджетної централізації національного продукту, який коливається в межах 30-35%.

Економіка будь-якої країни складається з безлічі різноманітних структурних складових, які, виконуючи свої функції, змінюються самі, акумулюють інформацію і одночасно здійснюють істотний вплив на навколишнє середовище і на дії сусідніх структур. Це характеризується постійним рухом, що приводить до динамічних змін. Можливо також припинення сталих сформованих раніше зв'язків, кількісних пропорцій і усунення явних суперечностей. Розвиток може реалізуватися не тільки в кількісному виразі, але і в переході на якісно вищий рівень.

Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності показує, що ринкові відносини не завжди можуть гарантувати вирішення всіх соціально-економічних проблем, тому ринкове саморегулювання повинне доповнюватися механізмами державного регулювання. Однією з таких проблем, до реалізації яких ринок

байдужий, є розробка організаційно-економічних механізмів активізації інноваційної діяльності, необхідність якої затребувана сучасним етапом розвитку економіки України.

Не дивлячись на підвищений інтерес до інноваційної моделі економічного розвитку, велика кількість питань удосконалення організаційно-економічних механізмів активізації інноваційної діяльності залишаються невирішеними.

Під економічним механізмом розуміють докладне розкриття суті явища, як сукупності форм, методів і функцій управління. Організаційно-економічні механізми дозволяють проникнути у внутрішній устрій явища, що вивчається, з'ясувати взаємозв'язок і взаємозалежність елементів і підсистем виробничої діяльності як цілого, зрозуміти і пояснити суть процесів, виникаючих ситуацій і закономірностей їх розвитку при дотриманні тих або інших технічних і організаційних умов.

Ідеологією розгляду організаційно-економічних механізмів є впорядкування знань, службовців основою побудови математичних моделей і структурно-логічних схем. Стосовно інноваційної діяльності їх призначення полягає в удосконаленні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій по формуванню і матеріалізації механізмів управління інноваціями.

Формування стратегії інноваційно активних підприємств – складний, багатоетапний процес, що є складовою частиною динамічного механізму функціонування і управління галуззю. У роботі запропонована концептуальна модель формування організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку виробництва і запропонований організаційно-економічний механізм її реалізації. Розкриті суть і функції основних її складових.

Пропонована структурно-логічна модель організаційно-економічного механізму управління і організації інноваційної діяльності представлена на рис. 2.4. Як регуляторні чинники забезпечення інновацій вибрані: економічне, правове, організаційне, інформаційне забезпечення і моніторинг. Нижче

приведені їх основний економічний зміст, оцінки сучасного стану і перспективи подальшого розвитку.

Ринкова адаптація і розвиток виробництва вимагає обов'язкового залучення інвестицій. Основними джерелами інвестування інноваційних проектів є державні інвестиції, власні засоби підприємств, засоби підприємств, що повертаються за рахунок емісії і продажу акцій і облігацій, іноземні інвестиції, заощадження населення, венчурне інвестування.

Серйозною складовою економічного забезпечення інноваційної діяльності є пошук необхідних ресурсів. У реальній практиці можливості придбання фінансових ресурсів для виконання певної стратегії не завжди реалізуються унаслідок їх обмеженості. Тому ресурси, необхідні для забезпечення вибраної стратегії, повинні існувати в максимально гнучкій формі.

Рис. 2.4. Модель формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств

Головним джерелом фінансування інновацій є власні засоби підприємств, які для цього використовують амортизаційні накопичення і наявний прибуток. Така схема фінансування є вимушеною у зв'язку з недостатньо вигідною кредитною системою. Іншим по значущості джерелом є бюджетні інвестиції і засоби позабюджетних фондів. Ця форма інвестування свідчить про фінансову підтримку підприємств державою. Місцева влада також здійснюють бюджетні фінансування і надають пільги по місцевих податках і зборах.

Фінансування інновацій за рахунок зовнішнього власника, у тому числі і іноземного, поки що не дуже поширено. Зазвичай інвестиції зовнішніх власників виступають як разові акції і займають невеликий обсяг в загальному обсязі фінансування.

Державне фінансування інновацій здійснюється в двох формах: прямого фінансування і створення пільгових умов і стимулів. Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність», підприємству, що реалізовує інноваційний проект, знижується податковий тиск, що дозволяє залишити у розпорядженні підприємства 50% ПДВ і 50% податку на прибуток і імпортувати деякі види устаткування без митних зборів.

Окрему групу джерел інноваційного інвестування складає венчурне інвестування – фінансування акціонерного капіталу малих інноваційних підприємств, які мають значний потенціал зростання на стадії створення і реалізації продукції в сукупності з консультаційною підтримкою і високим ступенем залучення фахівців до процесу ухвалення рішень. Механізм венчурного фінансування полягає в тому, що комерційні банки, підприємства і венчурні фонди виділяють засоби малим підприємствам для розробки перспективних ідей, не вимагаючи ніяких гарантій, і розраховуючи лише на значний прибуток у разі успіху, який може бути в межах 30-60%. Разом з тим, така діяльність пов'язана із значним ризиком. Венчурні інвестори не тільки контролюють розвиток малих підприємств, але і беруть участь в їх управлінні. Венчурне інвестування здійснюється поетапно. Спочатку виділяються кошти для створення

підприємства, доопрацювання ідеї, дослідження ринку, розробки бізнес-плану. Далі фінансові ресурси прямують на організацію і підготовку виробництва, після чого фінансові ресурси прямують на виробництво нової продукції, створення іміджу нового підприємства, торговій мережі, комерціалізацію нововведень.

На ринку венчурного капіталу діє декілька категорій інвесторів – індивідуальні венчурні капіталісти, інвестиційні відділення банків, спеціалізовані підприємства венчурного інвестування. Необхідність виникнення венчурного капіталу обумовлена нездатністю фінансової системи запропонувати гнучкі форми фінансування малих і середніх високотехнологічних підприємств.

У вирішенні проблеми пошуку інвестиційних ресурсів, що направляються на розвиток інноваційної діяльності, особливо гостро коштує проблема прогнозування капіталовкладень. Тут необхідно враховувати такі економічні механізми, як механізми споживання капіталу, як в його фізичному виразі, так і в перетворенні капіталу на доходи, механізми перетворення доходів на капітал, що включають механізм амортизації і інвестиційний механізм, механізми приведення в рівновагу заощаджень і інвестицій, механізми методів ухвалення рішень [27].

У економічній сфері будь-яке підвищення витрат на стадії виробництва автоматично виливається в значне підвищення ціни на стадії кінцевого споживання, оскільки всі торгові націнки і податки на товарообіг розраховуються у відсотках від вартості виробництва, а не в абсолютному виразі. З погляду управління підприємством, підвищення ціни є найбільш простим і швидким способом вирішення фінансових проблем. В період спаду виробництва додаткові капіталовкладення не проводяться, проте витрати на постійні витрати розраховуються на обсяг готової продукції, що зменшується. Тому збереження фінансової рівноваги підприємства вимагає підвищення цін.

Одним з основних регуляторних чинників забезпечення інновацій є правове забезпечення. Проблеми чіткого визначення державної економічної політики набувають першочергового значення, особливо при орієнтації на інноваційний

шлях розвитку. При вирішенні цих завдань акцент управління інноваційними процесами переноситься на національний рівень.

Певні функції державного регулювання інноваційної діяльності реалізуються засобами економічної політики. Економічна політика є стратегічною лінією дій, що проводиться урядом, і конкретизується системою засобів і заходів у сфері управління економікою з метою певної спрямованості економічним процесам, згідно цілям, завданням і пріоритетам розвитку держави.

Економічна політика охоплює всі проблеми створення і підтримки стабільного розвитку економіки і позитивних зрушень в соціальній сфері. Вона складається з політик нижнього рівня, направлених на реалізацію цілей в окремих сегментах економіки. Це макроекономічна політика, цінова, фінансово-бюджетна, грошово-кредитна, інвестиційна, інноваційна, структурна, зовнішньоекономічна та інші.

Значний інтерес викликають питання співвідношення між державною політикою і станом її законодавчого забезпечення. Політичний розвиток українського співтовариства впродовж останнього десятиліття відбувається в основному хаотично, не маючи чітко певного характеру. Становлення вітчизняного законодавчого процесу позбавлене цільової спрямованості і системності [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Різні держави залежно від ступеня розвитку суспільства на певному етапі по-різному визначають цілі і способи своєї економічної політики, і використовують для її формування різні економічні моделі. Проте всі вони виходять із загально визнаних постулатів економічної теорії і в цілому підходять для часткового використання.

Основні функції держави в економічній політиці: забезпечення правових норм різних видів економічної діяльності (створення загально економічної інфраструктури, використання макроекономічних методів для регулювання стабільності економічного розвитку); підтримка ефективності економічної діяльності з метою ефективного використання всіх видів ресурсів (забезпечення

дієвості ринкових механізмів як основної форми економічних зв'язків, підтримка конкуренції як основного механізму ринку, антимонопольні дії); забезпечення безконфліктного розвитку всіх підсистем суспільства (справедливий перерозподіл національного доходу).

2.3. Використання сучасних інформаційних технологій при прогнозуванні результатів інноваційної діяльності підприємства

Одній з найважливіших економічних функцій держави в ринковій економіці є створення правової основи її функціонування. По-перше, це ухвалення законів і правил, регулюючих економічну діяльність, а також контроль за їх виконанням. Створюючи законодавчу базу, держава встановлює юридичні принципи функціонування економіки, виконувати які зобов'язані всі суб'єкти економічної діяльності. До таких правил належать закони, законодавчі і нормативні акти, які захищають права власності, визначають форми підприємництва, умови функціонування підприємств, їх взаємозв'язки між собою, ринком і державою.

Правове регулювання розвитку економіки України відбувається шляхом ухвалення законів і законодавчих актів Верховною Радою України, нормативних актів уряду (розпоряджень), видання указів Президента, нормативних актів Національного банку України, а також розробки механізму їх реалізації і контролю. Закони, законодавчі і нормативні акти визначають об'єкт і зміст регулювання, відповідальність юридичних і фізичних осіб за їх невиконання. Закони виконують функцію довгострокового правового регулювання, а укази, нормативні акти, як правило, короткострокового або оперативного регулювання.

На основі законодавства повинне бути створене сприятливе правове середовище, що забезпечує сукупність свобод і правил вітчизняних суб'єктів і їх іноземних партнерів: у виборі видів господарської діяльності, її організаційних форм; у призначенні і використанні джерел фінансування; у доступі до ресурсів,

праві володіння і розпорядження засобами виробництва. Розробка системи законів повинна бути направлена на функціонування ринкових саморегуляторів.

На сучасному етапі ці функції трансформуються в такі підрозділи як цінова, податкова, амортизаційна і антимонопольно-конкурентна політики. Структурно-галузева політика постійно втрачає свою актуальність, і замінюється щохвилинно елементом стратегії переходу до інноваційної моделі національної економіки України. Існуюче положення в інноваційній сфері вимагає істотної трансформації традиційних поглядів на управління інноваціями, оскільки об'єкт управління набуває значних змін. Інноваційні процеси набувають переривистого дискретного характеру, підвищується комплексність вирішуваних проблем і їх залежність від зовнішніх умов, що швидко змінюються.

Трансформація поглядів на управління інноваціями представлена на рисунку 2.5.

Разом з тим, в стратегічному плануванні інноваційної діяльності короткострокові цілі не можуть забезпечити стійких конкурентних переваг, точно так, як і довгострокові не завжди можуть передбачати розвиток ситуації, оскільки темпи і радикальність змін зовнішнього середовища часто перевершують здібності підприємства змінити сферу своєї діяльності. У свою чергу різноманітність стратегій, яким слідує підприємство, збільшує нестабільність зовнішнього середовища, тобто стратегії не завжди оптимальні до систем вищого порядку стратегій, яким слідує підприємство, збільшує нестабільність зовнішнього середовища.

План – це категорія, що дає можливість цілеспрямовано діяти у виробничих умовах, що змінюються. Суспільство вимушене постійно вирішувати проблему ефективного використання обмежених матеріальних, трудових і фінансових ресурсів для досягнення цілей при мінімізації витрат.

Світовий досвід показує, що навіть високорозвинені держави не виходили з кризового стану без використання елементів жорсткого державного регулювання економічних процесів, тобто без планування.

В Україні відбувається втрата ролі планування і державного регулювання. Ринкове саморегулювання, що приходить на зміну плануванню, не дає значних позитивних результатів. Також не досягли позитивних результатів спроби перейти до індикативного (рекомендаційного) планування.

В умовах, коли в економіці країни з'явилася значна кількість недержавних підприємств, а державним підприємствам надано в діях більше свободи, план не може бути директивним. Проте, разом з тим, план не може бути тільки індикативним, оскільки в багатьох підприємствах значна частина майна є державною власністю. Зменшення в планах директивних чинників, що впливають на економіку, супроводжується збільшенням економічних чинників, використання яких створює такі умови функціонування об'єктів господарювання, коли вони можуть вибирати стратегію свого розвитку у напрямі позначених державних завдань, тобто принципи управління повинні об'єднувати директивні і економічні методи.

До обов'язкових директивних заходів слід віднести податки, ліміти, квоти, митні збори, ліцензії, вартість кредитів, державні інвестиції, державні контракти і державні замовлення, регулювання цін на окремі види товарів. В результаті такого управління, державне регулювання економічної діяльності стає менш жорстким і дає суб'єктам господарювання певну свободу дій.

До інших регуляторних чинників організаційного забезпечення інновацій слід віднести і прогнозування економічної діяльності. Якщо планування і програма дій виконують загальні функції і цілі, то прогнозування економічної діяльності швидше пов'язане з реалізацією намічених заходів.

Система прогнозування, планування і розробки програм економічного і соціального розвитку України і її регіонів – важлива складова загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку, дієвий інструмент реалізації економічної політики держави. Організаційне забезпечення інноваційної діяльності вимагає при своїй реалізації участі консалтингових фірм. Консалтинг має два різновиди: стратегічний і управлінський. Стратегічний

консалтинг гіпотетично визначається як відчужений підхід до проблем управління з урахуванням накопиченого досвіду як деяку адаптивну модель передачі – трансляції сценаріїв поведінки, з урахуванням ресурсних обмежень, властивих конкретному об'єкту. Його основними завданнями є позиціювання об'єкту (підприємства) і розрахунок можливих траєкторій або сценаріїв з урахуванням ризиків. Управлінський консалтинг вирішує питання поточного управління, пропонуючи нові типові рішення для оптимізації своєї діяльності. Ефективність присутності консультанта на підприємстві висока, особливо з погляду параметрів, що фіксуються: обсягу продажів, продуктивності праці, фінансових показників.

Подолання кризового стану підприємствами, особливо без переходу на використання нового вигляду діяльності неможливо, оскільки традиційні толінгові схеми, пов'язані з роботою на давальницькій сировині і передачею готовій продукції іноземному власникові сировини, стали менш ефективними внаслідок значних витрат на вміст устаткування у функціонуючому стані. Ефективність толінгових схем низька внаслідок зростання витрат виробництва і вивозу значної частини готової продукції за кордон і встановлення цін замовника.

Одним із способів мінімізації витрат є спосіб передачі деяких виробничих функцій іншим стороннім організаціям шляхом аутсорсингу з концентрацією власних ресурсів на тому виді діяльності, який є основним для підприємства. Перехід від толінгу до аутсорсингу також є одним з регуляторних чинників інноваційної діяльності.

Підприємство як суб'єкт ринкових відносин, незалежно від форм власності, в процесі трансформації до ринкових відносин прагне до досягнення економічної і юридичної незалежності. Це пов'язано з необхідністю вирішення ряду проблем управління, пов'язаних з обліком, аналізом, плануванням і контролем.

Оскільки в умовах нестабільного і невизначеного середовища неможливо розробити достовірний прогноз майбутнього розвитку, то керівникам, що ухвалюють стратегічні рішення, необхідно постійно перевіряти відповідність

пропозицій, до реальної ситуації. Питання адаптації набувають першочергового значення. Для їх вирішення необхідний концептуальний аналіз того господарського середовища, в якому діють пропоновані організаційно-економічні механізми, що неможливе без доступу до різних джерел інформації про зовнішнє оточення, що відображає різноманітні точки зору на його розвиток з урахуванням особливостей дії окремих економічних механізмів. Це обов'язково повинно бути враховано при експертизі інноваційних проектів.

Відбуваються відповідні зміни в організаційно-економічних механізмах управління і господарювання. Особливо це стосується інформації як основного ресурсу економічних процесів і впровадження способів виробництва.

Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності показує, як необхідно використовувати інформацію і продукцію її переробки для посилення інтелектуальних можливостей людей на різних етапах соціально-економічної життєдіяльності, застосовуючи методи інформаційного моніторингу, як користуватися критеріями розвитку підприємницької діяльності або виходу з неї, обґрунтовувати певну підприємницьку ідею, організовувати бізнес, підтримувати управлінські рішення. Це дозволить організовувати інноваційну діяльність так, щоб підприємницькі ризики були мінімальними.

Стрімкий перехід України до ринкових відносин і підвищення ролі динамічних і перехідних процесів в економіці вимагає відповідного економіко-математичного моделювання.

В даний час інноваційна діяльність здійснюється не тільки в умовах ризику, але і в умовах систематичної невизначеності, що перманентно росте, обумовленою глобалізацією економічних процесів, ускладнення схем взаємодії між ринковими суб'єктами, прискорення науково-технічного прогресу. Зменшувати невизначеність в системі ухвалення рішень можна як за рахунок додаткової інформації, так і за рахунок достовірного опису подій на основі наявної інформації.

Сучасна економіка характеризується стрімким проникненням інформаційних і телекомунікаційних технологій у всі сфери суспільного розвитку і перетворенням їх в один з найважливіших чинників економічного зростання. Відбувається перехід від економіки індустріального типу до якісно нової інформаційної економіки.

Проблеми економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності в умовах інформаційно-технологічної революції необхідно вирішувати за допомогою інноваційних стратегій, в яких особлива роль відведена інформаційній економіці.

Активізація інноваційної діяльності, раціональний розподіл інвестиційних ресурсів, пошук джерел фінансування перспективних дослідно-конструкторських розробок, організація і управління впровадження інновацій – далеко не повний перелік завдань, які повинні вирішувати з використанням інформаційної економіки. Швидке зростання інформації, її оновлення і якісне використання сприяють ухваленню ефективних управлінських рішень, що знижує транзакційні витрати, забезпечуючи зростання продуктивності праці. З цих позицій представляє інтерес структуризація інформаційного забезпечення інноваційної діяльності і її моделювання в умовах промислового виробництва.

Інформаційна модель розвитку економіки розроблена слабо. Причинами цього є недостатньо чітко відпрацьований статистичний апарат, оскільки необхідні дані або відсутні, або мають випадковий характер. Крім того, оскільки різні автори формулюють часто суперечливі гіпотези про функціональні особливості інформаційного забезпечення параметрів виробництва, будь-які кроки по використанню інтегральних оцінок стану виробництва надзвичайно корисні.

В умовах переходу економіки до ринкових відносин на **промислових підприємствах** України постійно виникає ряд проблем, пов'язаних з господарською і фінансовою діяльністю, вирішення яких вимагає комплексної оцінки взаємозв'язаних явищ і процесів, виявлення недоліків і пошуку резервів

підвищення ефективності підприємницької діяльності. Важливу роль при цьому відіграє попереджуючий прогнозний аналіз на стадії підготовки управлінських рішень, метою якого є обґрунтування рекомендацій по об'єкту, що вивчається, в бажаніший стан.

Об'єктами економічного аналізу є всі сторони діяльності підприємства і процеси, обумовлюючі цю діяльність: виробництво продукції, її обсяг, асортимент, конкурентоспроможність, використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, прибуток, рентабельність, фінансовий стан підприємства.

Методика інтегральної оцінки стану підприємства з урахуванням різноспрямованих показників, заснована на використанні функції бажаності Харрінгтона, де набір даних кожного показника, приводиться у відповідність із стандартним аналогом приватної функції бажаності d_i визначуваною по формулі:

$$d_i = \exp[-\exp(-y)] = e^{-e^{-y_i}}$$

тут $\exp$ - прийняте значення експоненти

y_i - значення i - того показника в безрозмірному вигляді.

Узагальнена функція бажаності обчислюється як середнє геометричне часткових бажань.

$$D = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n d_i}$$

Кінцевою метою такої оцінки є розробка комплексу заходів щодо поліпшення фінансово-економічного стану підприємства.

Проведена інтегральна оцінка поточного стану підприємства ВАТ «Коломиясільмаш» та встановила, що комплексний показник ефективності $D=0,328$. Не дивлячись на необхідність поліпшення ситуації, є і серйозні обмеження в можливостях залучення позикового капіталу. Необхідно провести оцінку кількісних значень ймовірності виправлення поточної виробничої ситуації з урахуванням виробничих лімітуючих обмежень, що виражаються через фінансово-економічні показники.

Залежно від життєвого циклу інновацій існує ряд пріоритетних напрямів в управлінні підприємством [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. На стадії зародження – це організація виробництва і збуту продукції і пов'язаний з цим фінансовий ризик, пов'язаний великою часткою позикових засобів. Характеристиками цього моменту є показники ліквідності. На стадії зростання необхідно контролювати рентабельність продажів, рентабельність активів і власного капіталу. На стадії зрілості основними проблемами стають знос основних фондів, скорочення оборотного капіталу і, як наслідок, збільшення собівартості продукції. Тут основним показником вважається фондівдача. Стадія старіння характеризується агресивністю конкурентів, зносом всіх ресурсів, збільшенням частини позикових коштів. Тут також повинні бути проаналізовані показники ліквідності.

При виборі показників оцінювання слід дотримуватися їх максимальної реакції на інноваційні дії, де кожен показник, що дає кількісну або якісну характеристику певної сторони господарської діяльності, взаємозв'язаний з останніми і не дублює їх.

В даний час немає єдиної думки про те, якими інформаційними критеріями треба користуватися при організації інноваційної діяльності в промисловому виробництві. Для аналізу виробничо-господарської діяльності промислових підприємств необхідно зібрати інформаційні дані і підготувати їх до використання із застосуванням математичного апарату. При цьому необхідно дотримуватися наступної послідовності дій: визначення завдань відповідно до поставленої мети; розробка математичних моделей; розробка алгоритмів їх рішення; виробництво обчислень; інтерпретація отриманих результатів; ухвалення управлінських рішень.

Метою аналізу є поліпшення виробничо-фінансових показників і загального стану виробництва за рахунок впровадження інновацій. Як завдання по її реалізації вибрано коректування виробничої програми випуску традиційних і модернізованих виробів, що в господарській діяльності підприємства є

інновацією, подальша оцінка фінансово-економічних показників і загального стану виробництва.

Як математичне забезпечення вибрані модель оптимізації цільової функції з урахуванням лімітуючих обмежень і модель інтегральної оцінки стану підприємства з урахуванням різноспрямованих показників. Алгоритмами їх рішення вибрано лінійне програмування і узагальнену функцію бажаності Харрінгтона. Розрахунок виконано за фактичними виробничо-фінансовими показниками.

Максимально можливий обсяг виробництва, який може бути досягнутий при використанні наявної комбінації виробничих ресурсів, задається виробничою функцією. Механізм взаємозаміни чинників виробництва ефективний тільки в тому випадку, якщо він дозволяє мінімізувати сукупні витрати праці і капіталу, на що і повинна бути направлена інноваційна діяльність підприємств.

Поточні виробничі показники підприємства представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Прогнозовані показники роботи ВАТ «Коломиясільмаш» і їх інтегральна оцінка

№ п/п	Назва	Числові значення		Нормативні величини	Безрозмірні існуючі прогнозовані показники	Часткові значення функції бажаності		Ефективність заходів
		поточне	прогноз			поточний стан	прогнозований	
1	Рентабельність реалізованої продукції	0,109	0,111	0,125	0,888	0,463	0,661	0,198
2	Рентабельність виробництва	-0,081	0,03	0,075	0,401	0,055	0,151	0,096
3	Коефіцієнт плинності кадрів	0,089	0,078	0,070	1,114	0,461	0,671	0,210
4	Коефіцієнт фінансової залежності	0,945	0,903	0,500	1,806	0,550	0,560	0,010
5	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,516	0,592	1,650	0,358	0,406	0,495	0,089
6	Коефіцієнт швидкої	0,193	0,201	0,550	0,365	0,453	0,481	0,028

	ліквідності							
7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,061	0,076	0,150	0,566	0,376	0,431	0,055
8	Фондовіддача	0,224	0,232	0,375	0,618	0,381	0,582	0,201

Примітка. Складено автором на основі [28]

Для порівняння представлені розрахункові значення цих показників, викликані зміною програми випуску, їх нормативні величини і обчислені безрозмірні показники, отримані як відношення розрахункових значень до нормативних.

Розрахунок прогнозованих фінансово-економічних показників роботи підприємства проводився на основі стандартних методик, на базі наступних виробничих даних: чиста виручка від реалізації продукції – 75,813 тис. грн., собівартість реалізованої продукції – 68,294 тис. грн., валовий прибуток – 7,521 тис. грн. Прогнозовані значення рентабельності реалізованої продукції розраховувалися як відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції, рентабельності виробництва як відношення валового прибутку до суми основних і оборотних виробничих засобів. Нове значення фондовіддачі визначалося як відношення прогнозованих обсягів продукції, що випускалася, у вартісному виразі до середньорічної вартості основних засобів. Зміна обсягів продукції, що випускається, значення коефіцієнта плинності кадрів обчислювалося через збільшення продуктивності праці, яка визначалася як відношення обсягів продукції, що випускалася, до чисельності персоналу.

Висновки до розділу 2

1. На основі вивчення сучасних тенденцій і принципів формування ідеології управління інноваційним розвитком підприємств, зроблений висновок про необхідність включення в систему управління інноваційної діяльності інформаційною складовою. Інформація має самостійні предмет, об'єкт і методику дослідження, зв'язок зі всією сукупністю наук і сфер економічного розвитку, відповідні соціально-економічні характеристики, тенденції розвитку,

безпосередню практичну значущість. У сучасних умовах суспільного розвитку вона набуває значення економічної категорії і стає основою для підвищення рівня інтелектуалізації продуктивних сил і організації виробничих відносин, направлених на максимальне задоволення потреб людей при обмежених ресурсах.

2. Запропонована модель формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств, орієнтована на стимулювання експорту товарів і інформаційні чинники забезпечення інновацій у напрямі активізації інноваційної діяльності підприємств. У основу механізму покладений принцип з'єднання державної інноваційної політики з самостійністю підприємств. Відповідно до цього принципу, в роботі розглянута характеристика державної складової регулювання процесу активізації науково-технологічного розвитку на базі інноваційної діяльності, концепція управління інноваційною діяльністю на базі використання сучасних інформаційних технологій. Як регуляторні чинники забезпечення інновацій вибрані: економічне, правове, організаційне, інформаційне забезпечення і моніторинг. Приведений їх основний економічний зміст, оцінки сучасного стану і перспективи подальшого розвитку.

3. При прогнозуванні результатів розвитку промислового виробництва доводиться зустрічатися з проблемами економічного, технологічного і виробничого характеру, вирішення яких вимагає залучення і порівняльного аналізу різних техніко-економічних показників.

4. При цьому змінюються погляди на інформаційні параметри, які пов'язані з переходом від інформації у вигляді символічного опису до інформації, що характеризує необхідні дії, направлені на підтримку ухвалення рішень, координацію і корекцію управлінських рішень. Це вимагає залучень методів і технологій, нетрадиційних для економічних теорій.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Підвищення ролі держави в активізації інноваційної діяльності організації

Орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки вимагає для своєї реалізації чітко аргументованої спрямованості інвестицій в пріоритетні напрями, які здатні забезпечити зростання продуктивності праці і організувати випуск конкурентоздатної продукції, відповідно до світових стандартів. Це обумовлює перехід до якісно нового технологічного устрою виробництва, що базується на знаннях, інформаційних ресурсах і технологіях, а також ліберальних процесах, що відбуваються в економіці. Стратегія інноваційного розвитку припускає активне втручання держави.

Держава, здійснюючи регулювання соціально-економічних процесів, використовує систему методів і інструментів, які змінюються залежно від економічних завдань, матеріальних можливостей держави і накопиченого досвіду регулювання. Аналіз світового досвіду дозволяє говорити як про формування національних інноваційних систем, так і про стандартний набір суспільних форм і методів державного регулювання, що склався. Сформувалася достатньо цілісна система наукових поглядів відносно таких принципово важливих проблем державної політики як програмно-цільове управління інноваційними процесами і відповідний порядок їх державного фінансування, необхідність створення могутніх науково-промислових комплексів з об'єднанням потенціалу крупних виробничих підприємств, наукових установ і учбових закладів, комплексне довгострокове планування державної діяльності в даній сфері. Разом з тим, інноваційна політика реформування і структурних перетворень економіки України носить імпульсний і часто слабо аргументований характер.

Достатньо збалансована і оптимізована інноваційна система, що історично склалася, включала академічну, вузівську і галузеву науку. Вона охоплювала всі етапи руху наукової ідеї – від зародження до практичного використання. Хоча для роботи по всьому спектру високих технологій, орієнтованих на споживчий ринок, така централізована система виявилася мало придатною, вона добре себе зарекомендувала в масштабних проектах. При переході на ринкові умови господарювання підприємства дістали можливість самостійно використовувати свій капітал, але у зв'язку з економічною кризою вони не змогли направляти його в технічне і технологічне оновлення виробництва. Труднощі перехідного періоду і складність процесу організації впровадження інновацій стали причинами повільного формування механізму управління інноваціями в економічних системах держави.

Під економічною системою розуміється соціально-економічна структура, яка організована відповідно до довгострокової стратегії виробництва товарів (послуг), які затребувані в зовнішньому середовищі.

Всі економічні системи здатні за відповідних умов стабільно розвиватися і рости. Відбувається збільшення кількісних показників, тоді як структура системи не міняється. Стабільний розвиток характеризується наступними ознаками: у довгостроковому періоді досягаються середні темпи зростання, внутрішня структура системи трансформується і поступово адаптується до змін зовнішнього середовища, система сама певною мірою може впливати на процеси, що відбуваються в зовнішньому середовищі.

На сучасному етапі темпи зростання економічних показників приймають значення не в кількісних показниках, а в швидкому зростанні передових технологій, розширенні сфери послуг, охороні здоров'я і освіті, поліпшенні умов життя людей, оздоровленні екології.

При швидкому зростанні виникають різні проблеми, зокрема, на рівні економіки при стрімкому збільшенні експорту природних ресурсів знижується конкурентоспроможність несировинних секторів економіки. Підприємствам, що

активно розвиваються, простіше вийти на траєкторію стабільного розвитку. Багато підприємств не змогли підтримувати оптимальне співвідношення між фактичним і плановим розміром реалізації продукції і оптимальним обсягом виробництва на відповідному ринку, банкрутували або поглиналися іншими успішнішими підприємствами.

Прикладом швидкого зростання і стабільного розвитку на рівні економіки в цілому є компанія Intel (Південна Корея). Її розвиток базувався не на зростанні виробництва універсальних комп'ютерів з фіксованим програмним забезпеченням, а на випуску сумісних комп'ютерів, компонентів і програм. Компанія Intel відмовилася від основного для неї бізнесу – виготовлення модулів пам'яті і сконцентрувала ресурси на розробці і виробництві процесорів для персональних комп'ютерів. Така стратегія забезпечує їй лідерство і до цього дня.

Таким чином, оптимальним сценарієм бажаних змін економічних систем є не швидке зростання, а стабільний розвиток, що підвищує життєздатність системи і адаптацію до зовнішнього середовища. У короткостроковій перспективі можливе деяке уповільнення темпів зростання із-за скорочення неефективних сегментів економіки, але в середньостроковому періоді темпи зростуть. Тому стратегічним завданням економіки є стабільний розвиток.

Основними чинниками, що найбільш впливають на економічні системи, є:

- глобалізація і посилення конкуренції;
- прискорення змін (швидкість інновацій і скорочення життєвого циклу товарів і послуг, поява нових технологій);
- інформаційний прорив (розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, спрощення доступу до інформаційних мереж);
- зростання значущості нематеріальних ресурсів виробництва (розвиток людського капіталу, соціалізація економічних і управлінських відносин).

Із споживчої точки зору, інновація – це нововведення, що комерціалізується і приносить прибуток. Управління інноваціями – це будь-яка зміна технології, орієнтована на зміну механізму управління або його елементів, що діє, з метою

прискорення виконання завдань. Роль держави в інноваційній діяльності полягає в контролі над її здійсненням, фінансовому регулюванні і підтримці пріоритетних напрямів і широкомасштабних проектів.

Залежно від національної специфіки, традицій і основоположної парадигми регулювання економіки, форми і структури інноваційно-збалансованого розвитку можуть істотно розрізнятися. При розробці інноваційної моделі економічного розвитку України необхідно використовувати як досвід, накопичений країною в попередній період, так і позитивний зарубіжний досвід в частині індикативного планування і прогнозування, створення і розробки комплексних цільових програм. Великий інтерес може представляти південнокорейський досвід використання державних важелів і механізмів у формуванні галузевих пропорцій, американський досвід створення законодавства, різноманітний досвід контрактів між державою і приватними фірмами, німецький досвід взаємодії всіх ланок і рівнів державного бюджету.

У Японії склалися загальнонаціональні плани економічного розвитку, які, не сковувавши ініціативи приватного бізнесу, допомагали намітити загальний курс управління підприємствами, інформуючи їх про потенційний попит, положення справ в суміжних областях, стан ринку робочої сили, оскільки без них не можна обґрунтувати розміри інвестицій. Характерною особливістю системи регулювання у Франції є методи держави не тільки в націоналізованому секторі, але і в приватному.

Досвід розвинених країн свідчить, що далеко не всі функції, необхідні для відтворювального процесу, реалізуються за допомогою ринкових відносин, оскільки механізм вільного некерованого ринку виявляється часто недостатнім для забезпечення макроекономічної стійкості. У зв'язку з цим, становлення ринку породжує функції і відповідні ним інститути, що вимагають централізованого управління, такі як фінансова, банківська системи і так далі. У міру розвитку науково-технічного прогресу з'являються новий вигляд виробництв, а також новий вигляд товарів і послуг.

Для досягнення глобальних цілей, країни проходять різні шляхи і для того, щоб вибрати з них найбільш раціональний, такий, що дозволяє швидше досягти економічного зростання, необхідно достатньо обгрунтоване уявлення про види державної діяльності і регулятори, за допомогою яких вона може ефективно реалізовуватися.

Інноваційна модель сучасного економічного розвитку повинна розроблятися на основі інноваційної збалансованої системи регулювання економіки. Використання терміну «інноваційно збалансована система регулювання економіки» законне і своєчасне, оскільки в умовах політичних змін і зміни керівних органів влади, наприклад, після закінчення терміну, визначуваного виборами, забезпечення стабільності економічного розвитку і стійкості матеріального положення працюючого населення є основним чинником, що визначає політичну і економічну ситуацію в суспільстві. Ухвалення безлічі життєво важливих рішень характеризується внесенням певних змін до вже існуючого плану дій, які економісти називають граничними маржинальними змінами. Як показує досвід розвинених країн, досягнення високого рівня споживання і якості життя можливо лише на умовах переходу до нового технологічного способу виробництва, заснованого на знаннях.

Національна інноваційна система є не теорією, а концептуальним підходом, пов'язана з сучасними досягненнями економічної науки: теорією економічного зростання, що полягає в тому, що інвестиції в людський капітал є необхідними, але є недостатньою умовою для технологічної динаміки, оскільки вони залежать від процесу циркуляції знань. Економічне зростання на макрорівні залежить з одного боку від різноманітності технологічних прийомів і невизначеності результатів їх реалізації, а з іншого боку – від процесів гармонізації, регулювання і стандартизації на мікроекономічному рівні.

Ці завдання повинна вирішувати державна система регулювання економіки. Аналіз сучасного стану питань регулювання інноваційної діяльності на державному рівні дозволяє виділити ряд загальних основних положень.

Методи державного регулювання по своїй суті можна розділити на правові, адміністративні і економічні, такі, що поділяються за способом дії на прямих і непрямих.

Правове регулювання полягає у встановленні державою правил взаємодії виробників і споживачів. Система законодавчих норм, актів і правил визначає форми і права власності, умови висновку контрактів і функціонування підприємств, взаємні зобов'язання в сфері трудових відносин працівників профспілок та роботодавців.

Адміністративне регулювання включає заходи по регулюванню, реєстрації, ліцензуванню, здійснюючи контроль над цінами, рентабельністю монополій, доходами, обліковою ставкою, валютним курсом, злиттям підприємств, мінімальною заробітною платою. Ці методи ґрунтуються не на економічних інтересах і регулюючих їх стимулах, а опираються на накази і вказівки.

Економічні методи впливають на характер ринкових зв'язків і розширення національного ринкового простору в рамках впливу на сукупний попит, пропозицію, ступінь концентрації капіталу, використання чинників економічного зростання. Пряма дія на економіку зводиться до різних форм безповоротного цільового фінансування територій, секторів економіки, галузей господарства і окремих регіонів у вигляді субвенцій або прямих субсидій, компенсації дотацій, допомоги, доплати із спеціальних бюджетних і позабюджетних фондів національного і регіонального рівнів, а також пільгових кредитів. Метою таких методів є досягнення пріоритетів розвитку, захист суспільно необхідних секторів економіки і груп населення. Пряму дію на економіку держава здійснює через інвестиції в певні галузі промисловості, в капіталомісткі і малорентабельні галузі. На межі адміністративних і прямих економічних методів регулювання знаходяться такі форми державного регулювання як програмно-цільовий підхід, проектне фінансування і кредитування. Непряме регулювання економіки зводиться до дій національного банку на елементи ринкового механізму, вартість кредитів, розмір грошової маси.

До непрямих методів економічного регулювання відноситься політика, що проводиться державою, в сфері кредитно-фінансових, валютних, зовнішньоекономічних, у тому числі і митних відносин, податкових систем, майна, що амортизується. Таким чином, держава, використовуючи економічні інтереси і стимули, впливає на економічну поведінку суб'єктів господарювання.

3.2. Структурно-логічна модель збалансованої системи регулювання інноваційної діяльності організації

Експерти розглядають непряме економічне регулювання ширше, відносячи до нього різноманітні заходи по створенню конкурентного середовища, що досягається інноваціями. Уряд повинен створювати для підприємств таку економічну ситуацію, яка заохочує і підштовхує їх до вищих ступенів економічного розвитку. Найбільш ефективними важелями непрямого регулювання є: створення відповідних сучасному рівню технологій і чинників виробництва, формування національних пріоритетів науково-технічного розвитку, заохочення конкуренції і попиту на продукцію високої якості. Погоджуючи інтереси різних рівнів і суб'єктів господарювання, різних соціальних груп, ці види регулювання сприяють вирівнюванню їх фінансового положення, захисту найуразливіших секторів економіки і груп населення, досягненню пріоритетних цілей економічного розвитку. В той же час, вони до певної міри формують структуру цін і витрат, а отже, реальну конкурентоспроможність товарів і окремих галузей промисловості, визначувану інноваційними процесами.

Розглянуті теоретичні передумови інноваційного регулювання економіки послужили базою для створення структурно-логічної схеми інноваційно-збалансованої системи регулювання економіки (рис. 3.1).

Основними структурними елементами такої системи, окрім методів державного регулювання, є прогнозування, індикативне планування, набір

пріоритетів соціально-економічного розвитку і механізмів їх реалізації, програмування.

Призначення індикативних планів полягає у визначенні основних орієнтирів, що відносяться до масштабів, пропорцій і кінцевої мети розвитку виробництва. При цьому виділяються головні проблеми, з якими належить зіткнутися при їх реалізації.

Включення механізмів реалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку в структурні елементи інноваційно-збалансованої системи регулювання економіки, орієнтованої на розвиток, пояснюється тим, що потрібні серйозні трансформації в методиках освоєння нових технологій і організації їх впровадження.

Слід зазначити деякі недоліки в існуючій політиці формування інвестицій в пріоритетні галузі господарства, де пріоритетність витрат визначалася тиском з боку різних відомств і суб'єктивного впливу кредиторів. Головними пріоритетами були обслуговування державних зобов'язань, фінансування правоохоронних органів, виплата заробітної плати працівникам бюджетної сфери і військовослужбовцям. Інтереси науково-технічного і соціально-економічного розвитку, визначувані недостатністю засобів на розвиток науки, підтримку інноваційної активності і розвиток малого бізнесу, залишалися незадоволеними. Вони повинні володіти значним зовнішнім ефектом, покращуючи загальне господарське середовище і умови розвитку ділової активності, ініціювати її зростання і забезпечувати підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг при підвищенні зайнятості, реальної заробітної плати і кваліфікації працюючого населення.

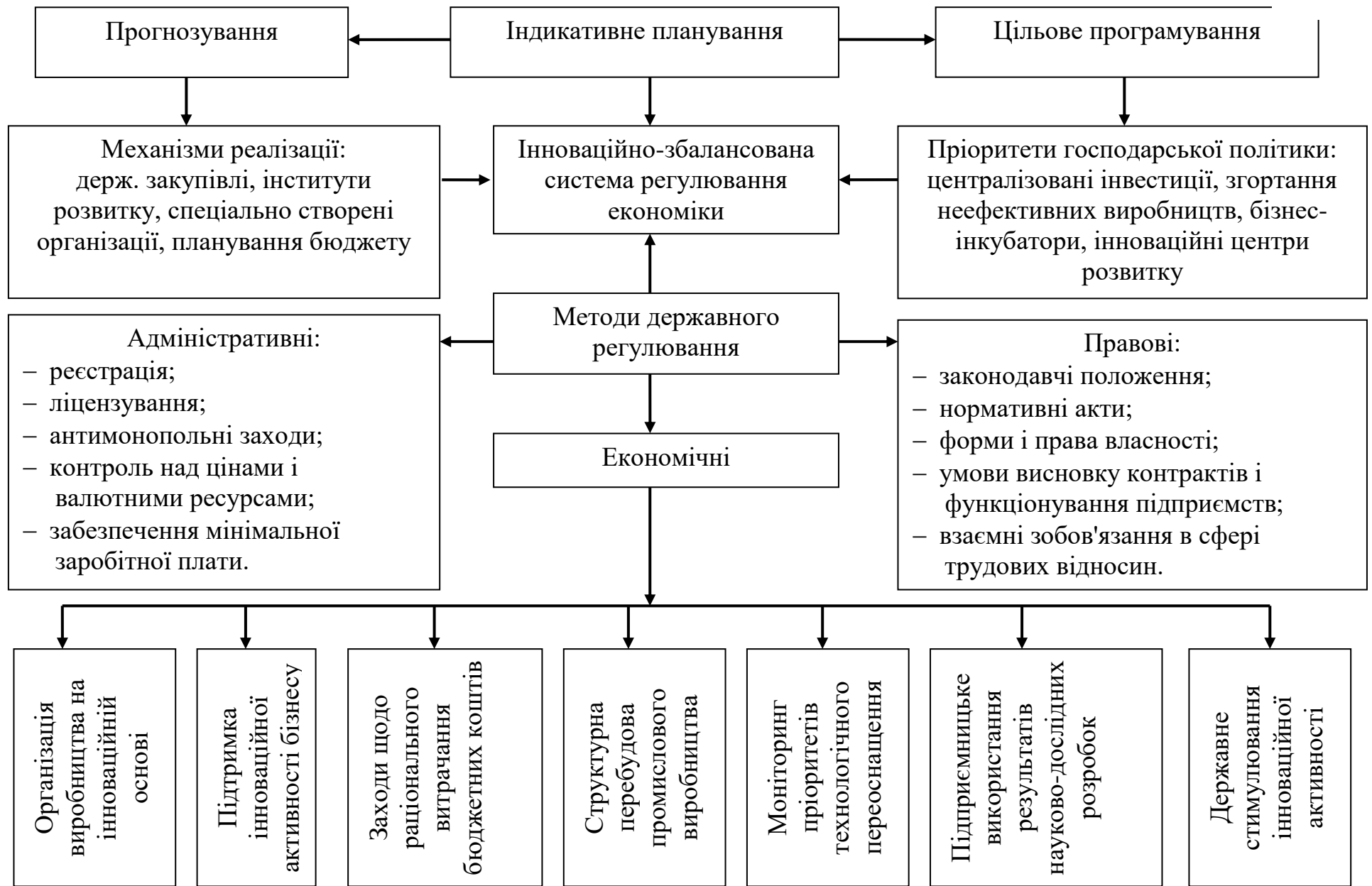

Рис. 3.3. Структурно-логічна модель інноваційно-збалансованої системи регулювання підприємства

Однією з найбільш вагомих складових економічних методів державного регулювання є організація виробництва на інноваційній основі. Держава повинна забезпечити підтримку перспективних нововведень шляхом створення інноваційних центрів, формування кооперативних об'єднань, освітніх, наукових і промислово-виробничих організацій з метою концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технічного і економічного розвитку, прагнучи до отримання мультиплікаційного ефекту від нововведень. При цьому досягається зростання кваліфікації, підвищення заробітної плати, рівня зайнятості, зростання загального рівня життя.

Як показує світовий досвід, розвинені країни, як основні елементи економічної динаміки, досить результативно експлуатували інноваційний елемент і підприємництво у сфері малого і середнього бізнесу. Для цього уряд регулярно розробляє прогнози і програми, витримуючи відповідні нормативи фінансування науки і освіти при плануванні державного бюджету, розробляє інноваційно-інвестиційну політику, підтримує малий і середній бізнес. У країнах Східної Європи (Польщі, Угорщині, Чехії) різке скорочення державних коштів, що виділяються на наукові розробки, привело до створення альтернативних дослідницьких і інноваційних структур у формі малих державних, кооперативних, акціонерних і приватних підприємств. Така система інноваційного бізнесу володіє великими можливостями при організації виробництва на інноваційній основі, сприяє поживленню підприємницької активності і створенню додаткових робочих місць. Малий інноваційний бізнес є найбільш адаптивним до ринкових умов конкурентного середовища.

Перспективи втілення наукового знання в нових видах продукції визначаються станом виробництва, тому необхідний ретельний відбір технічних нововведень та інновацій, а не просте їх тиражування для виконання статистичних показників, оскільки вкладення засобів у застарілі технології підсилюють технологічну відсталість виробництва. Механічне перенесення новітніх інноваційних технологій в середовище, що не сприймає

їх, може виявитися не творчим, а руйнівним. Необхідний ретельний відбір і адаптація тільки тих інноваційних елементів, які найбільш плідні саме на даному національному ґрунті, тобто селективна інноваційна політика по підприємницькому використанню результатів НДР, що є ще одним з елементів економічної дії на характер інноваційних процесів в моделі інноваційно-збалансованої системи регулювання економіки.

До чинників стабільного розвитку слід віднести:

- орієнтацію інновацій на пріоритетні напрями і безперервне вдосконалення продукції;
- створення нових товарів і ринків за рахунок прогнозування потреб;
- гнучку організаційну структуру, оптимізовану під стратегічні завдання;
- перехід від інтегральної інтеграції до мережових структур;
- управління, засноване на знаннях і розвитку людського капіталу, пошук кращої практики управління;
- мотивацію співробітників;
- об'єднання виробництв і підрозділів для досягнення синергетичного ефекту.

Економіка будь-якої країни завжди розвивається відповідно до об'єктивних закономірностей, властивих конкретному історичному періоду. Парадигма інноваційного регулювання економіки вимагає об'єктивного раціонального розподілу фінансових і матеріальних ресурсів без втручання зацікавлених господарюючих суб'єктів. Стабільно можуть розвиватися економічні системи, здатні адекватно реагувати на потребі дійсності.

В умовах, коли нематеріальні активи стали головним джерелом конкурентної переваги, потрібні нові інструменти управління [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Економічна політика повинна базуватися на:

- формуванні сприятливого інвестиційного клімату і його включення в міжнародний розподіл праці;

- проведенні структурної політики, концентрації ресурсів держави на стимулюванні нових кластерів економіки, підтримці інформаційних і комунікаційних технологій.

Врахування в економічній політиці перехідного періоду об'єктивних принципів державного регулювання дозволить створити умови для найбільш ефективного розвитку інноваційної діяльності, уточнити і розвинути початкові умови, принципи і пріоритети стратегії побудови інноваційно-збалансованої системи.

Висновки до розділу 3

1. Розроблений алгоритм розвитку інноваційної активності підприємств на основі узгодження аспектів делегування функцій інноваційного підприємництва і трансферту інформаційних технологій, впровадження яких дозволяє підвищити ефективність і гнучкість організаційної системи підприємств за рахунок розгляду великої кількості варіантів її управління за допомогою удосконалення інформаційного забезпечення і використання нових технологій.

2. Вдосконалені методичні підходи підвищення ефективності управління інноваційним потенціалом підприємств шляхом інформаційного забезпечення системи управління і використання нових технологій. Вперше внесені пропозиції по активізації інноваційного напрямку розвитку продуктивних сил шляхом створення віртуальних модульно-мережових корпорацій з креативним управлінням і передачею окремих бізнес-функцій територіально-роз'єднаним підрозділам.

3. Розроблені загальні принципи управління новими перспективними формами управління інноваційних підприємств, в основі яких лежать компетентність, груповий взаємозв'язок робіт, розподіл функціональних обов'язків між виконавцями складного проекту, їх координація і узгодження.

ВИСНОВКИ

1. У роботі досліджені сучасні тенденції інноваційного розвитку підприємств машинобудівної галузі, визначено місце інформаційної економіки в інноваційній сфері, проведена діагностика поточної ситуації в інноваційній діяльності і запропоновані можливі способи її поліпшення.

2. Запропонована модель формування організаційно-економічного механізму активізації інноваційної діяльності підприємств, регуляторними чинниками якої є: економічне, організаційне, правове, інформаційне забезпечення ринкового саморегулювання з державним регулюванням інноваційних процесів.

3. На основі імовірнісних характеристик розподілу фінансово-економічних показників автором розроблено кількісне обґрунтування можливостей корекції поточної виробничої ситуації з урахуванням лімітуючих обмежень, необхідне для ухвалення управлінських рішень по поліпшенню економічного стану підприємства при впровадженні інновацій.

4. Запропонований спосіб забезпечення довготривалої конкурентоспроможності підприємств, що враховує логічну послідовність пристосування підприємств до ринкових умов, що змінюються, взаємну координацію робіт, аудит інноваційних досліджень, використання аутсорсинга для непрофільних активів, а також внутрішні рішення по поліпшенню техніко-економічних показників, реструктуризації виробництва, моніторингу споживчих запитів і розширенню ринку, поліпшенню комунікацій і еталонному тестуванню.

5. Розроблена концепція креативного управління інноваційними процесами на підприємствах машинобудівної галузі, в якій отримання доданої вартості і забезпечення конкурентних переваг продукції досягається шляхом використання синергетичного ефекту унаслідок єдиної загальної мережі консолідації інвестиційних ресурсів і взаємодоповнюваної, координації і узгодженні функціональних характеристик управління,

заснованого на використанні інформаційних технологій, утворенні нових знань, умінь і навиків, нових організаційних форм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин, Р., Будняк, Л. Використання цифрових технологій в управлінні персоналом. Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів, зб. матеріалів доповідей IV Всеукраїнської наук.-практ. конференції з міжнародною участю. Тернопіль, ЗУНУ, 2023.
2. Ванькович Д. В. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств. Фінанси України. 2017. № 9. С. 112–117.
3. Воронько-Невіднича Т., Коваль О., Колода О. Управління розвитком підприємства як необхідна умова досягнення цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство, (25).2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-80>
4. Вівчар О. І., Гайда Н. В. Концептуальні засади економічного управління ресурсами на підприємствах: безпекознавчий вимір. Наук. вісн. Ужгород. нац. універ. 2018. Вип. 19, ч. 1. С. 51-55.
5. Гончар О.І. Інноваційність - сучасна умова розвитку підприємницького потенціалу / О.І. Гончар, В.В. Хачатрян // Підприємництво і торгівля : зб. наук. пр. - Львів : вид-во Львівсь-кого торговельно-економічного університету, 2018. - Вип. 23 - С. 77 - 81.- Режим доступу : <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/issue/view/3>
6. Гринчук Ю. С., Шемігон О. І., Терещенко О. А. Управління прибутковістю підприємства: теоретико-прикладні аспекти. Ефективна економіка. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9300>
7. Гуменюк В. С. Теоретичні основи управління прибутком підприємств. Електронний науковопрактичний журнал Інфраструктура ринку. 2018. № 20. С. 50–55. URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2018/20_2018_ukr/1.pdf